

AGNIESZKA BEATA CHĘĆ-MAŁYSZEK

Lublin University of Technology, Poland

ORCID iD: orcid.org/0000-0001-6004-0635

GRZEGORZ DOBIEŚLAW MAZUREK

Maria Curie-Skłodowska University
in Lublin, Poland

**ARCHITEKTURA I SZTUKA WE
WSPÓŁCZESNEJ RZECZYWISTOŚCI
SZKOŁY PODSTAWOWEJ**

**ARCHITECTURE AND ART IN THE
CONTEMPORARY REALITY OF
ELEMENTARY SCHOOL**

ABSTRACT

The elementary school teaching process is an important element in shaping a young person's personality, where knowledge, sensory and aesthetic impressions are provided through curiosity. Art education plays an important role in the process of developing imagination, creativity and manual skills. Visual arts textbooks are a key tool in teaching art and architecture. The purpose of this article is to analyze art textbooks issued in the last 5 years for elementary schools approved by the Ministry of Education. The content and included illustrative material from four available publications were analyzed. The collected information was juxtaposed with what is known, popular and frequented by tourists around the world. The article pays attention to the objects of sacred architecture, recognizing them as valuable cultural heritage. An analysis of art textbooks has shown that the included illustrations and information in the various publications vary quite a bit, although the same art issues are covered. The content of textbooks should be consistent, supported by well-known examples that are characteristic icons of certain trends in art and architecture. The task should be to draw a young person's attention to the cultural, social, technological, economic and ecological meanings of art and architecture. They should teach conscious perception, selective and critical choice, as well as distance from oneself. The importance of art education is significant, as it plays an integrating role vis-à-vis other disciplines.

STRESZCZENIE

Proces nauczania w szkole podstawowej jest ważnym elementem kształtującym osobowość młodego człowieka, gdzie przez ciekawość dostarczona zostaje mu wiedza, wrażenia zmysłowe i estetyczne. Edukacja plastyczna odgrywa istotną rolę w procesie rozwijania wyobraźni, kreatywności i zdolności manualnych. Podręczniki do nauki plastyki są kluczowym narzędziem w nauczaniu sztuki i architektury. Celem artykułu jest analiza podręczników do nauki plastyki wydanych w ostatnich 5 latach dla szkół podstawowych zatwierdzonych przez MEN. Przeanalizowano treść oraz zamieszczony materiał ilustracyjny z czterech dostępnych wydawnictw. Zebrane informacje zestawiono z tym co znane, popularne i chętnie odwiedzane przez turystów na całym świecie. W artykule zwrócono uwagę na obiekty architektury sakralnej, uznając je za wartościowe dziedzictwo kulturowe. Analiza podręczników do nauki plastyki wykazała, że zamieszczone ilustracje oraz informacje w poszczególnych wydawnictwach są dość mocno zróżnicowane, choć poruszane są te same zagadnienia plastyczne. Treść podręczników powinna być spójna, poparta znanymi przykładami będącymi charakterystycznymi ikonami pewnych nurtów w sztuce i architekturze. Zadaniem powinno być zwrócenie uwagi młodego człowieka na kulturowe, społeczne, technologiczne, ekonomiczne i ekologiczne znaczenia

sztuki i architektury. Powinny uczyć świadomej percepcji, selektywnego i krytycznego wyboru, jak również dystansu do samego siebie. Znaczenie edukacji plastycznej jest istotne, gdyż pełni rolę integrującą wobec innych dziedzin.

KEYWORDS: *art education, fine arts, art, architecture, educational process*

SŁOWA KLUCZOWE: *edukacja artystyczna, plastyka, sztuka, architektura, proces kształcenia*

WSTĘP

Tempo rozwoju we współczesnym świecie wymusza konieczność wprowadzania ciągłych zmian w procesie nauczania i dostosowania ich do nowych warunków zmieniającego się środowiska. Obecnie wartościowe stały się jednostki samodzielne i twórcze, które potrafią sprostać nowym wymaganiom i są ciekawe świata. U młodych ludzi coraz częściej obserwuje się zjawisko zubożenia wyobraźni i fantazji, zanikania takich cech, jak ciekawość, dociekliwość, dążenie do realizacji własnych planów czy wytrwałość w realizacji zamierzeń. Wobec tego wydaje się konieczne, aby proces edukacji we właściwy sposób rozbudzał zainteresowania uczniów przez aktywność twórczą oraz rodzaj i sposób przekazywanej wiedzy. Młody człowiek często staje przed trudnymi wyborami, które nie do końca rozumie i akceptuje. System edukacji w Polsce w dużej mierze opiera się na przekazywaniu obszernych treści materiału, który na krótko pozostaje w pamięci. Czysto teoretyczna wiedza książkowa dla młodego człowieka jest w mało interesująca. Nie uczy rozwiązywania problemów, kreatywnego myślenia czy krytycznej oceny własnych dokonań. Problem ten często związany jest z systemem wartości, który powinien opierać się na silnych fundamentach wiedzy i doświadczeniach przekazywanych przez rodziców i nauczycieli.

Niniejszy artykuł poświęcony jest obiektom architektury i sztuki znajdującym się w podręcznikach do nauki plastyki w szkole podstawowej, z uwzględnieniem budownictwa sakralnego. Na potrzeby publikacji wzięto pod uwagę cztery wydawnictwa dopuszczone przez MEN (Ministerstwo Edukacji Narodowej, 2018). Porównano ich treść oraz materiał ilustracyjny w nich zamieszczony. Dokonano ilościowej i jakościowej analizy materiału,

która pozwoliła sporządzić tabelę zawierającą najważniejsze informacje. Zebrane wiadomości porównano z rankingiem najchętniej odwiedzanych zabytków na świecie. W artykule zwrócono również uwagę na obiekty architektury sakralnej ze względu na fakt, iż łączą one wszystkie dziedziny sztuki i architekturę. Z uwagi na niespotykaną różnorodność form stanowią one doskonałe źródło wiedzy, będąc jednocześnie nośnikami duchowych treści.

Skupienie się w niniejszej pracy na wybranym okresie kształcenia wynika z faktu, że jest on szczególnie ważny dla rozwoju emocjonalnego młodego człowieka. Zajęcia twórcze w ramach przedmiotu plastyka stanowią doskonały środek do poznania świata, wyrażenia siebie i swoich emocji nie tylko przez działania twórcze, lecz także przez zdobytą wiedzę. Swobodna twórczość plastyczna nie jest tylko procesem fizycznym, to aktywność umysłowa, oparta na wiedzy o sztuce, która uczy obserwacji świata oraz wejrzenia w głąb siebie. Poznanie historii architektury sakralnej pozwala uczniom dostrzec jej różnorodność i bogactwo, znajdujące się zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz. Stanowi doskonałe źródło wiedzy i inspiracji, będąc jednocześnie nośnikiem ważnych i aktualnych treści. W tym zarówno prostym, jak i złożonym świecie sztuki i architektury, każdy może znaleźć coś dla siebie, wystarczy tylko w odpowiedni sposób uczniów w niego wprowadzić.

W ostatnich latach coraz większy odsetek ludzi podróżuje po całym świecie. Wyłączając okres pandemii COVID-19, nastąpił znaczny wzrost liczby turystów (UNWTO, 2023). Kraje, które cieszyły się do tej pory dużym zainteresowaniem, stały się jeszcze bardziej popularne, zaś lista najchętniej odwiedzanych przez podróżnych miejsc nie uległa zmianie od kilkudziesięciu lat. Wśród nich ważną pozycję zajmują obiekty architektury sakralnej oraz znajdujące się w nich dzieła sztuki. Najwięcej informacji na ten temat znajduje się w podręcznikach do nauki plastyki w szkole podstawowej. Dość dużo jest w nich informacji na temat malarstwa, rzeźby, rysunku, grafiki czy fotografii. Mniej poświęcono architekturze, w szczególności tej sakralnej, choć zajmuje ona ważne miejsce w społeczeństwie polskim. Liczba praktykujących katolików w naszym kraju z roku na rok systematycznie spada, jednak nadal znajduje się w światowej czołówce, a obiekty architektury sakralnej stanowią integralny jej element. W Polsce dużym zainteresowaniem cieszy się sama instytucja kościoła jako budynku, i tego, co znajduje się w jego wnętrzu (GUS, 2022).

Instytucje kościelne mają istotny wkład w ochronę dóbr kultury narodowej, przez opiekę nad tysiącami zabytków (Przeciszewski, 2023). Spuścizna ta jest udostępniana społeczeństwu, pielęgnowana i rozwijana, zaś jej utrzymanie to olbrzymie wyzwanie finansowe i organizacyjne. Poważny wkład w edukację wnosi również sama instytucja kościoła przez prowadzenie trzech uniwersytetów w Polsce. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II i Ignatianum w Krakowie; a także innych szkół wyższych, m.in.: Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu czy Akademii Katolickiej w Warszawie oraz kilkuset szkół katolickich.

METODY

Podstawową metodą badawczą była analiza porównawcza podręczników do nauki plastyki w klasach 4–7 z czterech różnych wydawnictw zatwierdzonych przez MEN. Wzięto pod uwagę: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Nową Ewę, Operon oraz MAC, z których korzystają nauczyciele w szkołach podstawowych. Celem było porównanie zawartych w nich informacji pod kątem chronologii, zgodności poruszonych zagadnień i treści, doboru dzieł sztuki i architektury, zamieszczonych ilustracji, przejrzystości oraz atrakcyjności szaty graficznej. Przeanalizowano zawartość każdego podręcznika pod kątem jakościowym i ilościowym. Wyliczono procentowy udział treści o sztuce i architekturze. Zwrócono uwagę na nazewnictwo poszczególnych tematów i rozdziałów, poruszanych zagadnień plastycznych, podziału na epoki, aktualizacji zamieszczonych treści oraz ilościowego i jakościowego doboru materiału ilustracyjnego. Podstawą opracowania stała się analiza źródeł literaturowych przeprowadzonych pomiędzy badanymi wydawnictwami, które wykazały zarówno podobieństwa, jak i różnice w doborze przekazywanych treści i znajdującego się tam materiału. Dokonano eksploracji informacji znajdujących się na stronach internetowych, przeprowadzono wywiad z nauczycielami plastyki oraz wykładowcami z uczelni wyższych prowadzących zajęcia plastyczne. Najważniejsze z zebranych informacji zaprezentowano w formie tabeli. Wyróżniono obiekty sakralne, uznając je za cenne źródło wiedzy oraz przekazywanych treści w państwie katolickim,

za jakie uważania jest Polska. Aby uzyskać szerszy pogląd na podjęty temat, zebrany materiał zestawiono z informacjami o najchętniej odwiedzanych miejscach przez turystów na całym świecie. Artykuł skupia się na ilościowym i jakościowym doborze dzieł, poprawności oraz spójności prezentowanych treści z zakresu sztuki i architektury.

UZASADNIENIE ZGŁĘBIENIA TEMATU

Problem nauczania architektury i sztuki z uwzględnieniem obiektów sakralnych w ramach nauczania plastyki jest ważny ze względu na fakt, iż w Polsce znajduje się stosunkowo duża ilość budynków o przeznaczeniu sakralnym (szkoły, kościoły, seminaria, zakony), które mają nie tylko wartość historyczną, lecz także edukacyjną. Pedagodzy sztuki są osobami, które mają profesjonalne, akademickie przygotowanie do prowadzenia tego rodzaju zajęć. Często są to absolwenci kierunków studiów z zakresu edukacji artystycznej, którzy sami są twórcami. Dzięki temu wzbogacają warsztat pracy ucznia. Równie ważnym powodem zgłębienia tematu była chęć zwrócenia uwagi na niszczącą architekturę i sztukę dawną, stanowiącą dziedzictwo kulturowe, oraz jej ochronę. Kolejnym ważnym powodem jest fakt, iż obszar Polski ma duży odsetek katolików oraz szkół katolickich prowadzących naukę na różnych etapach edukacji, zarządzanych przez duchowieństwo, dla których architektura sakralna i znajdujące się w niej dzieła sztuki stanowią ważny element w kształtowaniu przyszłych pokoleń. Nauczanie przez sztukę należy traktować jako szansę integralnego rozwoju, w którym uczniowie nie tylko wyrażają własne odczucia i emocje, lecz także uczą się cierpliwości, dyscypliny i samokontroli. Pomaga ona w zdobywaniu umiejętności miękkich, takich jak kreatywność, umiejętność pracy w zespole czy wrażliwość, które są tak cenne w dorosłym życiu. Zgłębienie tematu jest o tyle istotne, iż autorzy niniejszego artykułu sami są pedagogami i twórcami sztuki, specjalizującymi się w dziedzinie sztuk plastycznych oraz prowadzą zajęcia w tym zakresie na różnych uczelniach wyższych w Polsce.

STAN BADAŃ

Problem nauczania na etapie szkoły podstawowej podejmowany był i nadal jest przez wielu uczonych na całym świecie, gdyż stanowi ważny element edukacji w rozwoju młodego człowieka. Współczesne formy artystyczne, mające charakter integrujący, postrzegane są jako odpowiedni sposób zapoznania uczniów z różnorodnymi sposobami widzenia otaczającego ich świata oraz wykorzystania zdobytej wiedzy na innych przedmiotach (Smiechowska-Petrovskij, 2023, s. 210–227). Nauczanie sztuki przyczynia się do rozwoju świadomości estetycznej uczniów w świecie, w którym obraz wizualny dominuje we wszystkich aspektach ludzkiego życia (Blagoeva, 2019, s. 1–24). Wpływ realizacji innowacyjnego modelu edukacji plastycznej ma nie bagatelne znaczenie na kształtowanie umiejętności życiowych dzieci szkoły podstawowej w odniesieniu do umiejętności interpersonalnych, samoświadomości, podejmowania decyzji oraz radzenia sobie i kierowania stresem (Aksman, 2021, s. 14–19). Nauczanie sztuki to wychowanie estetyczne z wykorzystaniem zagadnień artystycznych przy użyciu ilustracji książkowych popartych zwięzłym zarysem historycznym (Boguszewska, 2020, s. 14–23). Ponadczasowość kategorii piękna w odniesieniu do współczesnej architektury, wskazuje na potrzebę przyjęcia postawy nie intencjonalności i otwartości w jej postrzeganiu (Borowska, 2019, s. 232–251). Poszukiwaniem związków między pedagogiką twórczości i sztuki zajął się w swojej pracy badawczej Krzysztof J. Szmidt, który przedstawił wybrane podobieństwa i różnice tych dwóch dziedzin oraz wskazał wzajemne ich korzyści (Szmidt, 2022, s. 11–26). Edukacja w duchu katolickim choć mierzy się z licznymi wyzwaniami, wciąż ma znaczący wkład w edukację młodego człowieka i kształtowanie jego tożsamości w kontekście społeczno-filozoficzny (Płaziński, 2019, s. 147–156). Obecnie powstaje konflikt pomiędzy tradycyjnymi zasadami i wartościami proponowanymi przez szkołę, a tymi propagowanymi przez influencerów w mediach społecznościowych. Konwencjonalne wartości, które stanowią podstawę w podręcznikach, są nadal aktualne i ważne dla budowania lepszego świata (Banaszek, 2023, s. 552–570). W ostatnich latach nastąpił rozwój architektury jako dyscypliny edukacji oraz wpływu metody upowszechniania wiedzy z zakresu sztuki i architektury w odniesieniu do integracji kulturowej społeczeństwa (Yasira Naeem, Shahla, Noman, 2020, s. 481–507).

Kreatywne myślenie w procesie edukacji, często współdziała z innymi dyscyplinami, również takimi jak muzyka, która pobudza wyobraźnię uczniów i często przyczynia się do lepszych efektów (Olgen, 2020, s.74–88). Nauczanie przy udziale sztuki to forma estetyczna, intuicyjna i wyrazista (Woods, Jeffrey, 2019, s. 3–11). Zwiększa zdolności uczenia się w zakresie tworzenia skojarzeń między różnymi przedmiotami, stosowania umiejętności, przenoszenia wiedzy z jednego obszaru tematycznego do innego oraz przetwarzania różnych źródeł informacji wizualnych do tworzenia dzieł sztuki (Blagoeva, Karppinen, Kairavuori, 2019, s. 224–239). Nauczanie jest formą sztuki, wymaga nie tylko wiedzy i zrozumienia, ale i kreatywnego podejścia do każdego ucznia (Cremin, 2022, s. 13–25). Włączenie elementów informatyki do edukacji plastycznej przyczynia się do rozwoju tworzenia sztuk wizualnych, charakterystycznych dla współczesnej młodzieży (Buhl, Skov, 2021, s. 66–72). Sztuka kształtuje młodego człowieka, ma charakter społeczny, służy potrzebie budowania wartościowego życia (Sodirzoda, 2021, s. 31–32). Wychowanie artystyczne w zakresie plastyki stanowi część wychowania artystycznego, w którym elementy kształcenia artystycznego pełnią funkcję wychowawczą (Tytko, 2023, s. 11–18).

Autorzy powyższych publikacji zgodnie podkreślają szczególne znaczenie nauczania sztuki i architektury dla harmonijnego rozwoju młodego człowieka. Kształtuje ono bowiem ich osobowość oraz przygotowuje do aktywnego i świadomego odbioru zjawisk we współczesnym świecie.

NAUKA SZTUKI I ARCHITEKTURY A JEJ WARTOŚĆ

Wszyscy jesteśmy nie tylko uczestnikami, ale i współtwórcami kultury. Rodzice i nauczyciele są pierwszymi, którzy przekazują wiedzę i umiejętności, poszerzą zainteresowania i pasję dzieci. Kształcenie w dziedzinie sztuki i architektury to pobudzenie wyobraźni, które wymaga zastosowania odpowiednich działań. W sposób świadomy i interesujący wpływa na kształtowanie osobowości oraz rozwój wewnętrznej wrażliwość młodego człowieka. Dzieła sztuki i architektury powstałe od czasów prehistorycznych aż do współczesności, są ikonami poszczególnych epok, stanowią podstawę w sztuce i architekturze, uczą i inspirują, wyznaczając nowe nurty.

Proces twórczy u dziecka wspierany jest przez procesy pamięciowe, myślenie i wyobraźnię, które uruchamiane są w momencie powstania pomysłu i trwają aż do zakończenia podjętej aktywności (Nęcka, 1995, s. 10–13). W zakresie rozwoju kreatywności oraz wzbudzenia ciekawości świata istotny wydaje się sposób stymulacji twórczości plastycznej młodego człowieka. Możliwe jest to dzięki wielostronnej inspiracji sztuką, zintegrowanej ekspresji twórczej, wykorzystywaniu różnorodnych technik i mediów plastycznych jako form inspiracji. Działania przestrzenne, konstrukcyjne, polisensorycznego poznawania przedmiotów, aktywizują do kreatywnego myślenia i tworzenia (Mazepa-Domagala, 2019, s. 151–185). Pozwala to młodemu człowiekowi na wypracowanie własnego mechanizmu pojęciowego, który umożliwi eksperymentowanie w obrębie problemów plastycznych i wizualnych. Zatem edukacji plastycznej nie można traktować powierzchownie, gdyż jest to specyficzny rodzaj działań twórczych, samopoznania, który wywiera istotny wpływ na rozwój funkcji poznawczych młodego człowieka. Obserwacja, zrozumienie i przetworzenie rzeczywistości wpływa na kształtowanie wrażliwości emocjonalnej, stanowiąc źródło samopoznania osobowości jednostki.

KSZTAŁCENIE W ZAKRESIE EDUKACJI PLASTYCZNEJ NA ETAPIE SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Współczesny system edukacji wynika z różnorodnych tendencji nauczania, które znajdują swoje odbicie w koncepcjach dydaktycznych kształcenia plastycznego. Na przestrzeni stulecia powstało ich wiele. Część z nich jest obecna na stałe w edukacji szkolnej, wyraża się w konkretnych postawach nauczycieli i wychowaniu przez sztukę. Na współczesny system edukacji plastycznej mają wpływ nie tylko tendencje w nauczaniu, ale i wszelkie przemiany w sztuce związane z procesem powstawania dzieł, które stwarzają szansę wychodzenia poza stereotyp myślenia.

Edukacja plastyczna na poziomie kształcenia szkoły podstawowej z uwagi na swoją specyfikę należy do jednego z bardziej złożonych obszarów edukacyjnych w pracy pedagogicznej nauczyciela. Jej głównym celem jest stymulowanie rozwoju psychofizycznego, kształtowanie sfery potrzeb estetycznych,

ekspresyjno-twórczych, percepcyjnych wartości artystycznych w dziełach sztuki i architekturze (Szuścik, 1995, s. 26–31). Podstawowym jej zadaniem jest wprowadzenie dziecka w świat wiedzy w ciekawy sposób, przygotowanie go do wykonywania obowiązków ucznia oraz wdrażanie do samorozwoju. Podstawą kształcenia jest dbałość o integralny rozwój w sferach poznawczej, emocjonalnej i społecznej. Ważnym elementem jest rozwijanie naturalnych mechanizmów twórczości plastycznej i przygotowanie do uczestnictwa w kulturze.

Celem edukacji artystycznej dzieci na etapie szkoły podstawowej jest wychowanie do sztuki, które przygotowuje do odbioru dzieła plastycznego czy muzycznego. Rozwijana wrażliwość estetyczna kształtuje umiejętności wyrażania własnych przeżyć, nastrojów i emocji oraz predyspozycji i uzdolnień. Szkoła ma za zadanie uczyć postawy otwartości na sztukę poprzez przekazywaną wiedzę z zakresu sztuki i architektury, umożliwiając poznanie mechanizmów tworzenia (Drejer, 2017, s. 7–25). Zadaniem edukacji plastycznej jest wychowanie człowieka innowacyjnego, uczestniczącego w kulturze i w jej upowszechnianiu. Istotną rolę w tym procesie pełni spostrzeganie znaczeń, sensu odbieranych pojęć oraz budowanie wyobrażeń przy użyciu odpowiednio dobranych i zaprezentowanych treści programowych z zakresu sztuki i architektury. Zgodnie z założeniami kształcenia wczesnoszkolnego to system ukierunkowany na przekazanie istotnej wiedzy w wybranym obszarze sztuki. Należy go pojmować jako sposób postępowania oraz działania nauczyciela, który umożliwia przyswajanie wiedzy oraz podejmuje działania twórcze. Dzięki takim działaniom uczeń poznaje rzeczy, czynności i zjawiska składające się na wytwory sztuki przez zmysły wzroku, słuchu i dotyku.

Zmiany społeczne, postęp cywilizacyjny, przemiany w obrębie samej sztuki i architektury wymuszają dostosowanie materiału do obecnych wymagań społecznych. Od zawsze były one nośnikami wysokiej wartości, pozytywnych zjawisk, pomagając zwrócić uwagę na aspekty życia społecznego. Edukacja artystyczna jest czynnikiem kulturotwórczym, stanowi jej dziedzictwo, a jej celem jest ochrona oraz otwarcie się na nowoczesne formy wypowiedzi artystycznej, jak również aktywny udział i odbiór sztuki. Nie sposób więc oddzielić teorii od praktyki, gdyż wzajemnie się uzupełniają i wpływają na siebie.

WYNIKI

Podstawowym celem edukacji plastycznej na etapie szkoły podstawowej jest rozwijanie naturalnych mechanizmów twórczości plastycznej młodego człowieka oraz przygotowanie go do uczestnictwa w kulturze. Program nauczania plastyki w szkole podstawowej realizuje założenia podstawy programowej czyli ogólnych treści kształcenia w zakresie języka i funkcji sztuki oraz kultury, powiązanych z formami ekspresji plastycznej. Jest zgodny z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. z dnia 24 lutego 2017 r., poz. 356).

Treści edukacyjne połączone są w bloki podzielone na poszczególne etapy w klasach 1–3 oraz 4–7, gdzie przekazywane są wiadomości logiczne i znaczeniowe, które na kolejnych etapach są rozszerzane i utrwalane. Nauczanie sztuki i architektury realizowane jest w ramach przedmiotu plastyka w klasach 4–7, podczas którego uczniowie zostają zapoznani z szerokim wachlarzem zagadnień związanych z rysunkiem, malarstwem, rzeźbą, architekturą, designem oraz kulturą ludową. Poznają rolę i funkcję sztuki jako elementu kultury i jej dyscypliny na tle przemian kulturowych. Podręczniki zawierają sporo informacji na temat technik malarskich, rysunku, grafiki, rzeźby oraz zasad projektowania architektury i jej znaczenia w kształtowaniu przestrzeni społecznych. Zawarty w nich materiał ma za zadanie pobudzić wyobraźnię twórczą, której rozwój ściśle związany jest z ekspresją plastyczną, wiedzą o funkcjach sztuki, środkach artystycznego wyrazu, strukturze dzieł czy kulturze plastycznej. Ogólne założenia we wszystkich wydawnictwach są zgodne z powszechnie przyjętymi wytycznymi, jednak przeprowadzona analiza podręczników wykazała, iż występują dość duże różnice między treściami i materiałem ilustracyjnym w nich zamieszczonym. Na lekcji plastyki w klasach 4 i 5 uczniowie zostają zapoznani z językiem sztuk plastycznych oraz z problemami osadzonymi w różnych dziedzinach sztuki (tj. rysunek, malarstwo, architektura, rzeźba,

grafika, sztuka użytkowa, fotografia, film, teatr). W klasie 6 i 7 dowiadują się, czym jest treść i forma dzieł sztuki z różnych epok, z uwzględnieniem opisów dzieł rysunkowych, malarskich, rzeźbiarskich, architektonicznych, charakterystycznych dla poszczególnych epok, stylów i kierunków w sztuce. Istotnym elementem programu jest także aktywność plastyczna ucznia i nabyte umiejętności rysunkowe w ramach przedmiotu plastyka. Konstrukcja programu nauczania jest dość elastyczna, więc nauczyciel może dokonywać modyfikacji oraz dopasować działania do programu i specyfiki szkoły.

Informacje z dziedziny sztuki i architektury przeznaczone do drugiego etapu edukacji plastycznej zawarte zostały w czterech podręcznikach do nauki plastyki, każdy przypada na jeden rok edukacji. W większości przypadków okładki opatrzone są ilustracjami związanymi z tworzeniem sztuki. Każda książka ma średnio od 66 do 120 stron oraz zawiera indeks ważnych pojęć związanych ze sztuką i architekturą. Poszczególne podręczniki podzielone są na zagadnienia plastyczne przypadające na każdy etap edukacji szkoły podstawowej. Zawarte w nich informacje podzielone są na rozdziały, zawierające do dziesięciu podrozdziałów. Edukacja plastyczna na drugim etapie nauczania w szkole podstawowej rozpoczyna się informacjami na temat kreski, konturów, rysunku, grafiki, plamy barwnej, kompozycji malarskiej czy znaku plastycznego. Zagadnienia te często przedstawione są od prehistorii do współczesności. Stopniowo wprowadzane jest pojęcie kompozycji w malarstwie, rzeźbie, w formach przestrzennych czy architekturze. Zaprezentowane są dyscypliny i ich podział na poszczególne epoki, poparte przykładami ze sztuki i architektury. W klasach starszych mowa jest o rodzajach grafiki, funkcji światła w dziełach, perspektywie, harmonii i dynamice w odniesieniu zarówno do malarstwa, jak i architektury. Poruszone jest zagadnienie kompozycji i jej zastosowania z uwzględnieniem zabytków od XII do XVII w. Uczniowie poznają również polskie dzieła z przełomu XIX i XX w. Ostatni etap edukacji plastycznej to już sztuka współczesna, wzbogacona o pojęcie fotografii, filmu, nowych mediów oraz analiza dawnych i współczesnych dzieł sztuki oraz architektury. Każdy temat opatrzony jest kolorowymi ilustracjami prac znanych artystów. Publikacje wzbogacone są o dodatkowe praktyczne informacje oraz wskazówki, jak samemu malować, rysować czy rzeźbić.

Podręczniki szkolne do nauki plastyki cieszą się uznaniem nauczycieli, gdyż stanowią doskonałą pomoc edukacyjną w przekazywaniu wiedzy. Wprowadzają w świat pojęć związanych z edukacją artystyczną za pomocą wyważonej kombinacji treści teoretycznych oraz ćwiczeń praktycznych. Wszystkie podręczniki wzbogacone są o kolorowe ilustracje, które w doskonały sposób dopełniają zawarte w nich informacje. Często są to znane na całym świecie obrazy, rysunki, rzeźby czy obiekty architektury. Dzięki nim uczniowie poznają, jak odbierać sztukę, która często uważana jest za trudną do zrozumienia przez ludzi z nią niezwiązanych.

Uczeń szkoły podstawowej z zagadnieniami dotyczącym sztuki i architektury spotyka się niemal od samego początku edukacji szkolnej. Materiał realizowany jest według podstaw programowych oraz wybranych przez nauczyciela podręczników, w których – jak wykazała przeprowadzona analiza – występuje dość dużo różnic. Ogólne treści w poszczególnych wydawnictwach są takie same, jednak ilość informacji, sposób ich wyjaśnienia, dobór reprodukcji czy artystów jest dość zróżnicowany. W każdym wydawnictwie pojawiają się te najbardziej rozpoznawalne dzieła i artyści, np. Vincent van Gogh, Claude Monet, Mona Lisa czy witraże Stanisława Wyspiańskiego. W podręcznikach do nauczania plastyki występuje podział na poszczególne epoki, jednak nie jest to element dominujący, lecz raczej wpleciony w zagadnienia plastyczne. W każdym z nich możemy odnaleźć dzieła z czasów antyku, renesansu czy średniowiecza w zestawieniu ze współczesnymi przykładami uzupełniającymi dane zagadnienie plastyczne. Każdy podręcznik zawiera ilustracje z dziedziny malarstwa, rysunku, grafiki, rzeźby, architektury, fotografii, filmu czy sztuki mediów. Do obiektów architektury zaliczane są nie tylko budynki, lecz także ich wnętrza, ulice miast, ogrody czy przestrzeń urbanistyczna. Stosunkowo niewiele jest fotografii architektury sakralnej, choć odnajdujemy obrazy, rzeźby czy witraże z nich pochodzące.

Podręczniki ze wszystkich analizowanych wydawnictw dzięki logicznemu układowi oraz dużej ilości reprodukcji dzieł sztuki i architektury ułatwiają zrozumienie nowo poznanych zagadnień plastycznych. Dodatkowo pogłębiają wiedzę w zakresie historii sztuki, fotografii, filmu czy teatru. W kwestii malarstwa uczniowie poznają jego rodzaje i techniki na przykładach reprodukcji dzieł znanych artystów (Michała Anioła, Claude'a Moneta, Wita Stworza, Vincenta van Gogha). Rzeźba zaprezentowana została jako trójwymiarowe dzieło sztuki,

które może pełnić różne funkcje w zależności od rodzaju, wielkości czy miejsca ekspozycji. Mowa jest również o płaskorzeźbie i genezie powstania, nowych formach przestrzennych oraz instalacjach zaliczanych do publicznych dzieł sztuki. Przy omawianiu poszczególnych tematów plastycznych umieszczane są fotografie ilustrujące poszczególne nurty, techniki i zagadnienia. W podręcznikach dość dużo miejsca poświęcono rysunkowi (szkicowi), uznawanemu za podstawowe narzędzie tworzenia i projektowania, stanowiącemu formę komunikacji we wszystkich dziedzinach sztuki. Obiekty architektury w podręcznikach w klasach 4–7 zajmują od 1,7% do 27,1% w zależności od wydawnictwa oraz etapu edukacji. Budynki o przeznaczeniu sakralnym stanowią od 0% do 6,9% wszystkich zamieszczonych w podręcznikach ilustracji. Na ich podstawie uczniowie zostają zapoznani z różnorodnością obiektów architektury, ich znaczeniem użytkowym i społecznym. Zaprezentowano w nich budowle o różnych funkcjach i konstrukcji, podkreślono ich związek z rozwojem miast oraz historię przemian. Przedstawiono powiązanie architektury z rzeźbą, malarstwem i krajobrazem. We wszystkich wydawnictwach poruszono kwestię rzemiosła artystycznego, filmu, teatru, fotografii, nowoczesnych form wypowiedzi twórczej czy sztuki nowych mediów uzupełnionych licznymi ilustracjami obejmującymi wszystkie dziedziny sztuki.

Analizowane podręczniki mają czystą i przejrzystą formę. W zależności od wydawnictwa zróżnicowana jest zawartość tekstu oraz zamieszczonych fotografii. Najwięcej miejsca poświęcono malarstwu od 11,1% do 43,1%, następnie rzeźbie od 3,7% do 32,1% i architekturze 1,7% – 27,1%. Rysunek i grafika uplasowały się prawie na tej samej pozycji i stanowią 0 do 22,3%, zaś na końcu znalazły się obiekty architektury sakralnej, które zajmują od 0 do 6,9% wszystkich zamieszczonych w podręcznikach ilustracji (Tab. 1). Porównując ilustracje dzieł sztuki i architektury zamieszczone we wszystkich podręcznikach do plastyki, tylko ok. 4% z nich możemy znaleźć we wszystkich publikacjach na tym samym etapie kształcenia, pozostałe różnią się od siebie. Pierwsze obiekty architektury pojawiają się w klasie czwartej i są to przeważnie budowle antyczne, średniowieczne lub obiekty sakralne. W starszych klasach zwiększona zostaje liczba współczesnych dzieł, które nierzadko znane są na całym świecie i chętnie odwiedzane są przez turystów (Sagrada Familia, wieża Eiffla czy obrazy Andy'ego Warhola). W większości wydawnictw najobszerniejsze informacje

na temat architektury i obszarów zurbanizowanych odnaleźć możemy pod koniec edukacji plastycznej, czyli w klasie siódmej. Zamieszczonych jest tam kilka ciekawych pod kątem architektonicznym budynków, takich jak rzymskie Koloseum, Muzeum im. Salomona Guggenheima w Nowym Jorku, Centrum Sztuki i Kultury im. Georges'a Pompidou w Paryżu, Muzeum Guggenheima w Bilbao, w Hiszpanii, czy gmach opery w Sydney, w Australii. Biorąc pod uwagę ranking najpopularniejszych atrakcji turystycznych świata, ich wybór jest zgodny z obowiązującymi trendami wśród turystów (Olejarz, 2022). O tym, że są to istotne dzieła, może świadczyć fakt, że część z nich powtarza się w podręcznikach niezależnie od wydawnictwa. Stanowią one pewnego rodzaju ikony, które każdy powinien poznać. Niewielką część zawartych tam informacji stanowią obiekty architektury sakralnej. Często nie są to nawet całe budynki lecz tylko ich fragmenty wewnątrz, takie jak witraże, sklepienia, kopuły, rzeźby czy płaskorzeźby.

Tabela 1. Procentowa zawartość ilustracji zamieszczonych w analizowanych podręcznikach do plastyki

Klasa	Ilość analizowanych sztuk	Sztuka					
		malarstwo	rysunek	grafika	rzeźba	architektura	architektura sakralna
IV	4	24,5-37,1%	5,2-23,1%	2,3-7,1%	3,7-10,5%	1,7-13,1%	0 – 3,7%
V	4	23,4-34,2%	0,6-10,4%	0-6,6%	9,6-32,1%	3,3-25,8%	0,8 – 6,9%
VI	4	19,3-43,1%	3,9-10,7%	3,4-12,1%	8,6-18,5%	14,6-27,1%	1,5-6,8%
VII	4	11,1-40,4%	3,9-22,2%	5,0-22,3%	0-11,0%	2,6-23,3%	0,9-1,3%

Źródło: opracowanie własne

Po przeanalizowaniu podręczników dla szkół podstawowych zauważono, że wszystkie tematy w nich zamieszczone dopełniają obiekty sztuki lub architektury. Można pogrupować je w kilka działów, które poruszają poszczególne zagadnienia plastyczne, takie jak: język sztuki, dyscypliny sztuki, techniki malarskie, rodzaje kompozycji czy sztukę nowych mediów. Wśród zagadnień pojawiających się we wszystkich wydawnictwach, możemy wymienić: rysunek, malarstwo, grafikę, kompozycję, barwę, plamę, znak plastyczny, rzeźbę, architekturę, fotografię, film czy grafikę komputerową. W podręcznikach na poszczególnych

etapach edukacji, poruszane są te same zagadnienia. W klasach 4 i 5 na ogół mowa jest o kresce, linii, barwie, kompozycji, grafice czy znaku plastycznym. Klasy starsze to już podział na poszczególne dyscypliny sztuki i rozszerzenie informacji na ich temat, z uwzględnieniem najsłynniejszych dzieł i ich twórców. Edukacja artystyczna kończy się w klasie 7, w której mowa jest głównie o współczesnych dziełach sztuki, architektury oraz sztuce mediów. W podręcznikach umieszczono również obiekty architektury współczesnej, mieszkaniowej oraz użyteczności publicznej. Pojawiają się pojedyncze budowle sakralne oraz antyczne. Część z nich znalazła się w rankingu 10 najpopularniejszych budynków świata (Ditrich, 2023). Wszystkie zamieszczone ilustracje opatrzone są szczegółowym opisem, tytułem lub nazwą, datą, miejscem występowania oraz imieniem i nazwiskiem autora. Podręczniki w przystępny sposób wprowadzają uczniów w świat sztuki i architektury za pomocą wyważonej kombinacji treści teoretycznych i ćwiczeń plastycznych. Część warsztatowa znajdująca się w każdym rozdziale to pełne wyzwania i rozwijające wyobraźnię ćwiczenia, które rozbudzają naturalną kreatywność ucznia.

Liczne ilustracje zamieszczone w podręcznikach plastyki stanowią doskonałą pomoc w zwizualizowaniu danego zjawiska plastycznego czy poznaniu danej techniki malarskiej. Na podstawie analizy poszczególnych dzieł artystów młody człowiek poznaje sens i znaczenie dzieła twórczego, technikę wykonania, styl, rodzaj kompozycji czy tonację barwną. Wybrane przykłady prac nie tylko służą analizie danego zjawiska w sztuce, lecz także mają za zadanie wprowadzić młodego człowieka w świat sztuki i architektury. Stwarzają możliwość zapamiętania znaczących dzieł, poznania ich twórców oraz danej budowli.

WNIOSKI

Nauczyciele uczący plastyki w szkole podstawowej mają do wyboru podręczniki z czterech różnych wydawnictw. Zakres materiału w nich zamieszczony jest dość obszerny i ciekawie zaprezentowany. W odpowiedni sposób stopniowo wprowadza uczniów do świata plastyki za pośrednictwem sztuki i architektury. Różne wydawnictwa poruszają te same zagadnienia plastyczne, lecz przedstawione są w nieco inny sposób. Umieszczone są inne reprodukcje dzieł sztuki,

biografie artystów czy obiekty architektury. Jedne mają bardziej przejrzystą i czytelną formę, popartą znanymi na całym świecie dziełami sztuki i architektury. Inne te same treści prezentują to w nieco mniej czytelny i uporządkowany sposób, używając mniej znanych przykładów. Wszystkie zamieszczone w podręcznikach ilustracje opatrzone są podpisami mówiącymi o technice, autorze czy miejscu pochodzenia. Zawierają informacje na temat ciekawych zjawisk artystycznych, które można zaobserwować w codziennym życiu. Pozwalają uważniej przyrzeć się pracom znanych artystów oraz zrozumieć, w jaki sposób i w jakim celu zastosowano w nich elementy języka plastycznego. Dodatkowo wyjaśniają pojęcia z dziedziny sztuki, które pojawiają się w tekście oraz odpowiadają na interesujące pytania dotyczące twórczości artystów. Pytania i odpowiedzi podsumowujące dany temat ułatwiają ugruntowanie zdobytej wiedzy. Zagadnienia plastyczne zamieszczone w podręcznikach w dużym stopniu obejmują ten sam zestaw tematyczny, zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Najwięcej miejsca zajmują ilustracje poświęcone dziełom sztuki i architektury, które w najtrafniejszy sposób, przedstawiają dane zjawisko plastyczne. Brak jest jednak spójności w zamieszczanych ilustracjach w poszczególnych wydawnictwach. *Mona Lisa* Leonarda da Vinci, *Słoneczniki* Vincenta van Gogha czy *Impresja, wschód słońca* Claude'a Moneta – słynne na całym świecie dzieła nie pojawiają się we wszystkich pozycjach na danym etapie edukacji. Podobnie jest z artystami i obiektami architektury. Znikoma jest także ilość obiektów sakralnych, choć ich ilość i znaczenie w Polsce i za granicą jest dość duże (Tóth, Timpe, Stiles, Damyanovic, Valánszki, Salašová, Brabec, 2019, s. 1–7). Choć często pomijana ze względu na swoją skalę, chrześcijańska, mała architektura sakralna, ma istotne znaczenie w krajobrazach kulturowych Europy i nie tylko. Reprezentuje wspólne, międzynarodowe dziedzictwo kulturowe i jest znacząca pod względem różnorodności, rozmieszczenia i obfitości w krajobrazach kulturowych (Hodor, Fekete, 2019, s. 15–22). Nie wszystkie zagadnienia plastyczne są wprowadzone na tym samym etapie edukacji. W niektórych podręcznikach pewne treści pojawiają się w klasie czwartej, zaś w innych w klasach starszych. Każda pozycja opatrzona jest słownikiem pojęć, ale spis wszystkich ilustracji znajduje się tylko w jednym wydawnictwie (Nowa Era).

W przeanalizowanych powyżej publikacjach znajduje się obszerny materiał wiedzy z dziedziny sztuki i architektury. Poruszane w podręcznikach

zagadnienia plastyczne należą do istotnych elementów, które pomagają młodemu człowiekowi zrozumieć poszczególne nurty w sztuce. Zakres wiedzy i zaprezentowany materiał ilustracyjny są wystarczające, aby nakreślić uczniom najważniejsze pojęcia, techniki i style w sztuce i architekturze. Odpowiednio dobrane przykłady dzieł w klarowny sposób dopełniają dany temat, przez co na dłużej zostają w pamięci uczniów. Niektóre z ilustracji mogą bawić, inne szokować, a niekiedy nudzić, lecz ich rolą jest pozostanie w pamięci. Dzięki licznym ilustracjom znanych i cenionych artystów z całego świata, uczniowie mają możliwość poznania technik wykonania czy zastosowanych materiałów, które wspomagają proces zrozumienia danego zagadnienia plastycznego. Zamieszczone przykłady i ćwiczenia praktyczne pozwalają uczniom na stopniowe operowanie środkami wyrazu plastycznego, takimi jak perspektywa, światłocien, plama barwna, linia czy kontur. Charakterystyka obiektów architektury pozwala poznać ich skalę, rodzaj zastosowanych materiałów czy pełnioną funkcję. Istotne jest tu poznanie języka sztuki, jakim posługują się artyści oraz architekci, który służy do przekazywania określonych treści. Zgłębienie biografii artysty i przeanalizowanie jego twórczości pozwala zrozumieć genezę powstania dzieła. Sztuka i architektura we współczesnej rzeczywistości szkoły polskiej często traktowane są marginalnie. Zapominamy o jej niebagatelnym znaczeniu w życiu młodego człowieka. Wystarczy przeanalizować nową podstawę programową, gdzie przekazywana wiedza w tym zakresie opiera się głównie na zasadach i metodach. Istotnym czynnikiem warunkującym efektywność tego procesu jest forma organizacji, struktury prowadzonych zajęć oraz zakres i sposób przekazywania treści.

PODSUMOWANIE

Wychowanie przy udziale sztuki w XXI w. nie jest łatwym zdaniem, lecz jest o tyle istotne, że wprowadza młodego człowieka w sferę kultury plastycznej czyli kodu wizualnego. Edukacja plastyczna rozbudza w młodym człowieku wrażliwość na piękno przyrody. Zachęca do indywidualnej i zespołowej ekspresji artystycznej, rozwija wyobraźnię twórczą i kreatywne myślenie abstrakcyjne, przydatne w każdej dziedzinie życia. Uczy, że sztuka jest ważną

sferą działalności człowieka i przygotowuje go do świadomego korzystania z dorobku kultury. Stanowi ważny element wychowania, wypełnia wolny czas, wspiera integrację społeczną uczniów, wprowadza w zagadnienia wiążące się z ochroną dóbr kultury i własności intelektualnej. Przedstawia sztukę jako źródło wzruszeń i nauki, zaś pracę artystyczną jako wyraz wiary we własne możliwości. Zajęcia plastyczne mają przede wszystkim rozwijać wyobraźnię i kreatywność, niezbędne w rozwoju osobowości młodego człowieka. Edukacja plastyczna wpływa na integralny rozwój jednostki, gdyż uczy cierpliwości, dyscypliny i samokontroli w trakcie pracy twórczej oraz zaangażowania poprzez sztukę w życie społeczne.

Nauczanie sztuki i architektury stanowi kluczowy element w edukacji, który pomaga przygotować młodego człowieka do świadomej obecności we współczesnym świecie. Niezbędna jest tu stała aktualizacja treści podręczników w tym zakresie, uwzględniająca zamiany kulturowe czy panującą modę oraz trendy. W prezentowanych wydawnictwach dość obszerny materiał poświęcony jest informacji o sztuce współczesnej, o tym, co otacza człowieka, zachwyca i szokuje. Porównując treść obecnie dostępnych podręczników z tymi z końca lat 90. (Zielińska, Stasiak, 1998) zauważymy, iż zawierają one sporo istotnych i nadal aktualnych informacji. Świadczy to o uniwersalności pewnych dzieł sztuki i architektury, które mają wielką wartość historyczną, przekazywaną z pokolenia na pokolenie. Odpowiednio dobrane ilustracje reprodukcji w doskonały sposób potrafią wprowadzić młodego człowieka w świat sztuki, choć w dzisiejszych czasach nie jest to łatwym zadaniem. Zawsze warto pamiętać o historii, jednak to, czym kiedyś można było zainteresować młodzież, obecnie musi mieć silny wydźwięk wizualny lub medialny, aby zwrócić na siebie uwagę i pozostać w pamięci.

Obiekty sakralne kojarzone są najczęściej z wiarą, przysyłając piękno samej architektury oraz skrywanego tam bogactwa. Istotne jest, aby nie zapominać o tych obiektach, gdyż w doskonały sposób ilustrują całą sztukę i architekturę w jednym miejscu. Obecnie dostępne podręczniki do nauki plastyki zawierają wystarczającą ilość materiału, by na etapie szkoły podstawowej wprowadzić młodego człowieka w świat sztuki. Powstaje jednak zasadnicze pytanie skierowane do autorów podstaw programowych oraz Ministerstwa Edukacji Narodowej: *Czy problematyka sztuki i architektury jest odpowiednia w stosunku*

do rzeczywistego jej znaczenia?. Należy pamiętać, że zagadnienia teoretyczne nie powinny dominować nad ćwiczeniami praktycznymi, a plastyka w szkole podstawowej nie powinna zamienić się w regularną historię sztuki. Wszelkie wiadomości dotyczące teorii i historii sztuki oraz architektury służą jako uzupełnienie wiedzy w podejmowaniu działań artystycznych. Byłoby bardzo dobrze, gdyby przekazywane treści kształcenia podczas lekcji plastyki były zgodne tym, co ważne i wartościowe, oraz poprawne merytorycznie. Istotne jest aby znajdujące się w nich informacje były spójne i dostarczane na odpowiednim etapie edukacji w interesujący sposób.

Niestety, dzisiejsza młodzież znacznie mniej uwagi poświęca wiedzy i wykształceniu, udziałowi w kulturze i życiu społecznym, jak również wartościom moralnym i religijnym. Ich plany życiowe kształtują się pod wpływem mass mediów, popkultury czy celebrytów. Ważne jest, aby młodzież umiała żyć i troszczyć się o zakorzenie w dobrach tradycji, a nie przyczyniała się do jej wykorzenia. Bez pewnych cennych fundamentów zaczerpniętych z historii oraz prawd etycznych życie osobiste i społeczne młodego człowieka jest bardziej chaotyczne. Współczesnym młodym ludziom brakuje wartościowych wzorców do naśladowania, a ich miejsce zajęli designerzy, youtuberzy czy celebryci. Dostęp do internetu przyniósł zarówno wiele korzyści, jak i zagrożeń. Z jednej strony nieograniczony dostęp do informacji, wiadomości czy newsów, ale również anonimowy kontakt z obcymi ludźmi czy uczestnictwo w ważnych wydarzeniach w formie online. Prawdziwe poznanie nie tylko ludzi, lecz także sztuki czy architektury jest możliwe tylko przez bezpośredni i osobisty kontakt. Tylko wówczas człowiek jest w stanie poznać ich wartość.

Malarstwo i architektura współistnieją ze sobą od niepamiętnych czasów. Niegdyś budynki bardzo często ozdabiane były elementami sztuki zarówno w środku, jak i na zewnątrz. Czy ten związek we współczesnej architekturze i sztuce może być jeszcze bliższy? Czy mogą połączyć się w jedno dzieło sztuki? Czy o takie informacje powinny być wzbogacone podręczniki do plastyki na etapie szkoły podstawowej? Może warto by było zapoznać uczniów z twórczością Jerzego Nowosielskiego, którego bliski związek z tematami religijnymi i sztuką wschodu zaowocował licznymi zleceniami na dekoracje kościołów. Zaprojektował on w Białym Borze nietypową cerkiew, która stała się kanonem architektury polskiej. Takich znamienych

i ważnych dla świata sztuki i architektury przykładów powinno być więcej w podręcznikach do plastyki na etapie szkoły podstawowej. Spośród 16 analizowanych tylko w dwóch odnajdujemy ilustracje budynków zaliczonych do Ikon Architektury Polskiej (są to: Filharmonia Szczecińska oraz cerkiew prawosławna w Białym Borze (Bór)). Brakuje, aby te same dzieła – ilustracje znalazły się w każdym z wydawnictw na tym samym etapie nauczania. Wydaje się, iż poszczególne zagadnienia powinny znajdować się w podręcznikach niezależnie od wydawnictwa. Dodatkowym dopełnieniem zajęć powinno być wyjście uczniów do galerii sztuki, muzeum czy obiektów architektury sakralnej. Ujrzenie sztuki czy architektury na własne oczy dłużej pozostaje w pamięci i jest w stanie przetrwać oraz służyć dalszemu rozwojowi jednostki.

W dzisiejszych czasach nauczyciele stają przed mnóstwem wymagań, wyzwań i oczekiwań zarówno pod względem przygotowania zawodowego, przekazywanej wiedzy i umiejętności, kompetencji, jak i cech osobowości, jakie powinni mieć (Sosnowska-Bielicz, 2023, s. 437–450). Proces edukacji plastycznej ma za zadanie zwrócić uwagę na kulturowe, społeczne, technologiczne, ekonomiczne i ekologiczne aspekty architektury i sztuki. Realizacja założonych celów na poszczególnych etapach kształcenia pomaga w osiągnięciu dojrzałości emocjonalnej, intelektualnej i moralnej, wpływając na harmonijny rozwój osobowości. Proces edukacji przez sztukę rozwija kompetencje komunikacyjne związane z różnymi formami życia społecznego. Kształtuje u młodego odbiorcy umiejętność krytycznej oceny przekazów wizualnych i audiowizualnych. Jest ważny dla utrzymania tożsamości osobowej i równowagi psychicznej. Uczy świadomej percepcji, selektywnego i krytycznego wyboru, jak również dystansu do przekazu. Niezbędna wydaje się więc umiejętność czytania sztuki, informacji wizualnej czy reklamy oraz odejście od edukacji artystycznej traktowanej jako przedmiot marginalny. Podstawa programowa plastyki poprzez przekazywaną wiedzę i umiejętności powinna kształtować postawy twórcze ukierunkowane na wychowanie człowieka innowacyjnego, uczestniczącego w kulturze i w jej upowszechnianiu.

REFERENCES

- Aksman, J. (2021). *Kształtowanie umiejętności życiowych uczniów klas początkowych w toku innowacyjnych warsztatów plastycznych. Nauka – Sztuka – Edukacja na przykładzie badań eksperymentalnych* (14– 19). Kraków: Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego & Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana.
- Banaszak, A. (2023). The relevance of Catholic Social Teaching for building a better world – conflict with values promoted on social media. *Journal of Modern Science*, 51(2), 552–570.
- Blagoeva, N.V. (2019). Project-based integration of contemporary art forms into teaching visual arts to primary school students in the after-school art clubs. *International Journal of Education & the Arts*, 20(18), 1–24.
- Blagoeva, N.V., Karppinen, S., & Kairavuori, S. (2019). The Integrated Approach to Teaching Visual Art in After-School Activity Classes. *International Journal of Art & Design Education*, 38(1), 224–239.
- Boguszewska, A. (2020). O edukacji wizualnej w kontekście ilustracji artystycznej – aspekt historyczny i współczesny. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 587(2), 14–23.
- Borowska, M. (2019). Piękno i (współczesna) architektura. Od kryterium oceny estetycznej do fenomenalnego jawienia się. *Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL*, t. 32, 3(127), 232–251.
- Buhl, M., & Skov, K. (2021). *Challenges in educating student art teachers in technology comprehension* 66-72, 20th European Conference on e-Learning, Academic Conferences and Publishing International.
- Cremin, T. (2022). *Teaching english creatively*. London: Taylor & Francis .
- Drejer, F. (2017). *Podstawy edukacji artystycznej w nauczaniu wczesnoszkolnym*. Jelenia Góra: Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa.
- Hodor, K., & Fekete, A. (2019). The sacred in the landscape of the city. *Technical Transactions/Czasopismo Techniczne*, 12(1), 15–22.
- Mazeka-Domagała , B. (2019). *Z teorii i praktyki edukacji plastycznej na poziomie kształcenia wczesnoszkolnego, czyli o działaniach edukacyjnych oraz udziale technik i mediów plastycznych w stymulowaniu dziecięcej kreatywności i wyobraźni plastycznej – wymiar poznawczy*, tom jubileuszowy 35, 151–185. Katowice: CHOWANNA.
- Nęcka, E. (1995). *Proces twórczy i jego ograniczenia*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Płaziński, A. (2019). Rola szkoły katolickiej wobec wyzwań społeczeństwa ponowoczesnego. *Kieleckie Studia Teologiczne*, 18, 147–156.
- Smiechowska-Petrovskij, E. (2023). Obrazy ikonotekstów. W: Dymel-Trzebiatowska, H., Szyłak, J., Cackowska, M. (red.), *Synergia słów i obrazów. Badania ikonotekstu w Polsce* (210–227). Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Sodirzoda, M.M. (2021). *To Inculcate National And Spiritual Values In Primary School Students Through Etiquette Lessons*. 31–32, International Conference on Innovations in Sciences, Education and Humanities,

- Sosnowska-Bielicz, E., & Sala-Suszyńska, J. (2023). Communication competence of future early childhood teachers-a report on a study in Poland. *Journal of Modern Science*, 53(4), 437–450.
- Szmidt, K.J. (2022). Pedagogika twórczości a pedagogika sztuki: rzecz o korzystnym związku partnerskim. *Ars Inter Culturas*, 11, 11–26.
- Szuścik, U. (1995). *Kształtowanie percepcji wzrokowej jako stymulator działań plastycznych dziecka* (t. 1(4), 26–31). Cieszyn: CHOWANNA.
- Tytko, M.M. (2023). Wychowanie artystyczne dzieci i młodzieży a kultura plastyczna. W: Boguszevska, A., Mazur, A. (red.). *Wybrane problemy edukacji plastycznej dzieci i młodzieży* (11–18). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Tóth, A. Timpe, A., Stiles, R., Damyanovic, D., Valánszki, I., & Salašová Brabec, E. (2019). Small sacral Christian architecture in the cultural landscapes of Europe. *Acta Horticulturae et Regiotecturae*, 2(1), 1–7.
- Ölgen, B. (2020). A Literature Review on the Use of Music in Architectural Design Education. *International Journal of Technology and Design Education*, 25(2), 74–88.
- Woods, P., & Jeffrey, B. (2019). *Teachable moments: The art of teaching in primary schools*. New York: Routledge.
- Yasira Naeem P., Shahla, A., & Noman, A. (2020). Positioning historical evidences in architectural education: review of methods and contents. *Open House International*, 45(4), 481–507.
- Zieliński, J.A., Stasiak, J. (1998). *Wiedza o sztuce*. Plastyka 5–8. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- Główny Urząd Statystyczny. (2019). *Wyznania religijne w Polsce w latach 2019–2021*. Pobrano z: file:///C:/Users/Uzytkownik/Downloads/wyznania_religijne_w_polsce_w_latach_2019-2.pdf (dostęp: 15.12.2022).
- Ministerstwo Edukacji Narodowej (2018). *Wykaz podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego do kształcenia ogólnego*. Pobrano z: https://podreczniki.men.gov.pl/podreczniki/1?internet_search_book%5BbaseCurriculum%5D=2&internet_search_book%5BschoolType%5D=11&internet_search_book%5Bminority%5D=&internet_search_book%5Bsubject%5D=30&internet_search_book%5BeducationType%5D=1&internet_search_book%5B_token%5D=qBugW_FsFZri-92Oxg0PmzEfd61Qhj5Wp_62MCrL7o (dostęp: 15.03.2018).
- UNWTO. (2023). *Wzrost odbudowy tempa turystyki*. Pobrano z: <https://www.mrot.pl/aktualnosci/wzrost-tempa-odbudowy-turystyki/> (dostęp: 23.08.2023).
- Przeczyszewski, M. (2023). *Raport Kościoł w Polsce 2023*. Pobrano z: https://m.niedziela.pl/artukul/95291/Raport_„Kosciol-w-Polsce-2023 (dostęp: 26.09.2023).

- Olejarz, K. (2022). 15 najczęściej odwiedzanych miast świata 2022! Wszyscy je kochają! Masz na liście? Pobrano z: <https://www.tanie-loty.com.pl/czytelnia/ciekawostki/15-najczesciej-odwiedzanych-miast-swiata-2022-wszyscy-je-kochaja-masz-na-liscie/> (dostęp: 8.08.2022).
- Ditrich, R. (2023). *Najważniejsze budynki na świecie 2023. Ranking*. Pobrano z: <https://obserwatorgospodarczy.pl/2023/08/24/najwyzsze-budynki-na-swiecie-2023-ranking/> (dostęp: 23.08.2023).